

มังคละจังหวัดสุโขทัย : การประสมวงดนตรี และพิธีกรรมความเชื่อ Mangkhala Sukhothai : Orchestration Mixing Rituals And Beliefs

อุทาน บุญเมือง*¹
Uthan Boonmueng*¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการประสมวงของมังคละในเขตจังหวัดสุโขทัย 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับมังคละในเขตจังหวัดสุโขทัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และศึกษาข้อมูลจากภาคสนามด้วยวิธีการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ผลศึกษาพบว่า การประสมวงมังคละของจังหวัดสุโขทัย ปรากฏในหลักการนำศาสนามาเผยแพร่ตำนานพระพุทธรูปสี่องค์ของพระโพธิ์รังสีที่กล่าวว่า ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1820-1860) ซึ่งวงมังคละมีลักษณะที่เปรียบได้กับ เบญจดุริยางค์ที่ได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย มีเครื่องดนตรีหลักจำนวน 5 ชิ้น ดังนี้ 1) “อาคต” ใบหนึ่ง คือ กลองมังคละ 2) “วิตต์” คือกลองยืน 3) “อาตตวิตต์” คือกลองหลอน 4) “สุลารี” คือปี่มังคละ และ 5) “ขณ” คือฆ้องโหม่ง และต่อมาประมาณ พ.ศ. 2485 วงมังคละได้มีวิวัฒนาการเพิ่มฉาบยืน ฉาบหลอน กลองรำมะนา กรับ และฉิ่งมาโดยลำดับ ด้านพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับมังคละในเขตจังหวัดสุโขทัย พบว่า วงมังคละยังรักษาพิธีกรรมไหว้ครูอยู่อย่างเคร่งครัด โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ไหว้ครูประจำปี ไหว้ครูเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ และไหว้ครูก่อนการแสดง ด้านความเชื่อเกี่ยวกับมังคละในเขตจังหวัดสุโขทัย พบว่า 1) โอกาสที่ใช้บรรเลงในอดีตสามารถบรรเลงได้ทุกงาน ปัจจุบันไม่นิยมบรรเลงในงานศพ 2) เครื่องดนตรีที่ไม่มีการสืบทอดต่อ มักนำเครื่องดนตรีดังกล่าวไปเก็บไว้ที่วัด หรือถวายวัด 3) หากได้ยินเสียงกลองดังเอง โดยไม่มีคนตีจะต้องมีเจ้าภาพมาจ้างวงดนตรีไปแสดง 4) มังคละเป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดได้ฟังได้บรรเลงแล้ว จะทำให้น่าแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคล

* corresponding author, email : uthan.b@psru.ac.th

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹ Asst.Prof., Major of Music Education, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University

เข้ามาสู่ชีวิต 5) นักดนตรีมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า เครื่องดนตรีเปรียบเสมือน
ตัวแทนครูเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเสร็จแล้ว เก็บไว้ที่ห้องสูงๆ และไม่นำไว้ในบ้าน
จะนำไ้ในบ้านเท่านั้น 6) ห้ามข้ามเครื่องดนตรี ซึ่งจะทำให้ผิดครู จะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น
และทำให้ชีวิตตกต่ำลง และ 7) การทำกลองม้งคละมักจารตัวอักษรคาถา
“นะชาลิตี” ลงบนหน้ากลองม้งคละ เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์หากตีเมื่อใด
เชื่อว่าเสียงจะดังกังวาน เป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เป็นต้น

คำสำคัญ : มังคละจังหวัดสุโขทัย / การประสมวงดนตรี / พิธีกรรมความเชื่อ

Abstract

This research has specified 2 objectives which are 1) to study the Mixture of Mangkhala in Sukhothai province 2) to study rituals and beliefs about Mangkhala in Sukhothai province. By using qualitative research methods With the method of studying information from documents And study data from the field using survey methods, observations and interviews. The results show that the mangkhala composition of Sukhothai province Appeared in the principle of religion to spread the legend of Phra Sihing Buddha of Phra Photisarang, who said that during the reign of King Ramkhamhaeng the Great (B.E. 1820-1860), the Mangaka band has characteristics comparable to Benjarong has been modeled from India. There are 5 main musical instruments as follows: 1) "Art" one is Mangkhala drum 2) "Wit" is standing drum 3) "Art Wit" is a haunting drum 4) "Susirah" is And 5) "Kan Nam" is the Khong Khong "and later, around 2485 B.E., the mangrove band has evolved, adding cymbals, hallucinating cymbals, drums, ramen grabs and cymbals, respectively. Regarding the ritual of belief about mangkhala in Sukhothai province, it was found that the mangkhala band still strictly adheres to the ritual. Which is divided into 3 characteristics which are annual respect of the teacher Wai Khru to be a student And pay respect to the teacher before the performance Regarding the beliefs about

mangkhala in Sukhothai province, it was found that 1) the opportunity to use instrumental music in the past can be played at all events, currently not popular in funerals 2) musical instruments without inheritance Often bring such musical instruments to the temple or offer to the temple. 3) believe that if you hear the sound of the drum yourself without a beat Must have a host to hire a band to perform. 4) believe that Mangkhala is a sacred instrument. Whoever has listened Will make only fortune into the life. 5) Musicians have a long tradition that Musical instruments are like musical instruments that teachers have already performed Keep it on a high shelf And not put under the house Will be placed on the house only. 6) Believe that no musical instruments should be skipped Which will make the teacher wrong Will not improve And depressing life and 7) making mangkhala drums, often inscribing the character "Natchaliti" incantation on the front of the mangkhala drum To make it magical and holy. If hit, when believed to be resonant It is popular with people who hear and hear etc.

Keywords: Mangkhala Sukhothai, Orchestration Mixing, Rituals, Beliefs

บทนำ

วงดนตรีม้งคละเป็นวงดนตรีที่ปรากฏให้พบเห็นบริเวณเขตภาคเหนือตอนล่าง มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้นั้นในเขตลุ่มน้ำน่าน ไม่ว่าจะเป็นประเพณี พิธีกรรม งานรื่นเริง ตลอดจนงานอวมงคล ฯลฯ วงดนตรีม้งคละจัดว่ามีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมมายาวนาน วงม้งคละนี้สามารถพบเห็นได้ในบริเวณอำเภอ พรหมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอกงไกรลาศ และอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เห็นได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีอาณาเขตติดต่อกันทั้งหมดทั้ง 3 จังหวัด วงม้งคละนี้อาจจะมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วยการทำให้เกิดการถ่ายโยงด้านวัฒนธรรมตามมาด้วย

วงดนตรีม้งคละในจังหวัดสุโขทัยถือเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีประวัติมาอย่างยาวนาน จากการลงพื้นที่และทำการศึกษาจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ พบว่า วงม้งคละเคยมีประมาณ 20-30 วง แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันวงม้งคละได้ลดจำนวน

ของวงดนตรีลงจากเดิมมากกว่าครึ่งจากเดิมที่มีอยู่มาก โดยเฉพาะวงม้งคละของชาวบ้านลดจำนวนลงเหลือไม่ถึง 5 วงในปัจจุบัน โดย สันติ ศิริพันธ์ (2561: สัมภาษณ์) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านม้งคละกล่าวว่า สภาพปัญหาปัจจุบันแนวโน้มวงดนตรีม้งคละตั้งแต่ปี 2540 แนวโน้มวงดนตรีม้งคละอาจลดลง มาโดยลำดับ เนื่องจากนักดนตรีได้เลิกอาชีพเป็นนักดนตรีแล้ว เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดผู้สืบทอด รายได้ไม่พอต่อค่าใช้จ่าย งานลดน้อยลง และสังคมหันไปนิยมวงดนตรีประเภทอื่นแทน และปัจจุบันคนทั่วไปรู้จักวงดนตรีม้งคละน้อยมาก เนื่องจากในปัจจุบันวงม้งคละมีบทบาทน้อยมากในสังคมปัจจุบัน และขาดการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งในอนาคตข้างหน้าวงม้งคละอาจจะสูญหายไปจากสังคมก็ได้

ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับวงม้งคละเกี่ยวกับการประสมวงของม้งคละในเขตจังหวัดสุโขทัยว่ามีลักษณะอย่างไร ตลอดจนเพื่อศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดสุโขทัยเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นรวบรวมเป็นรากทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ ตามแผนและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่วงดนตรีประเภทนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตลอดจนนำองค์ความรู้ทั้งหลายเหล่านี้ ไปพัฒนาต่อยอดสร้างวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาติให้มีความเข้มแข็งสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประสมวงของม้งคละในเขตจังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดสุโขทัย โดยการสำรวจพื้นที่ที่ยังปรากฏวงดนตรีม้งคละอยู่

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คัดเลือกจากวงม้งคละที่มีการสืบทอดยาวนานที่สุด นักดนตรีในวงมีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีเป็นที่ยอมรับของวงการม้งคละ และยังรักษาสังคีตลักษณะแบบดั้งเดิม สามารถให้

ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้ 1) กลุ่มผู้รู้จำนวน 10 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 20 คน และ 3) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน

2. ระยะเวลาในการวิจัย

ใช้เวลาดำเนินการตั้งแต่ 1 มีนาคม 2561 ถึง 1 ธันวาคม 2561 รวม 10 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจเพื่อใช้สำรวจวงดนตรีและนักดนตรีม้งคละในจังหวัดสุโขทัย

1.2 แบบสังเกต แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้ในการสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับวงม้งคละ และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

1.3 แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แล้ว และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง คือ การถามประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับวงดนตรีแบบกว้างๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น มีดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลเอกสารจากศิลาจารึก จดหมายเหตุ หนังสือ ตำราบทความ วารสาร เอกสารวิชาการ เอกสารกึ่งวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ 2) การศึกษาสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับวงม้งคละจากฐานข้อมูลระบบอินเทอร์เน็ตทั้งในและต่างประเทศ 3) การสอบถามสัมภาษณ์ผู้รู้ เกี่ยวกับวงม้งคละจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ได้แก่ การประสมวงดนตรีม้งคละ ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติดนตรีม้งคละ และเก็บรวบรวมเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อ ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ ครูผู้ทำพิธี และผู้เกี่ยวข้อง

2.3 การบันทึกข้อมูล ด้วยการบันทึกลงสมุดบันทึกบันทึกลงคอมพิวเตอร์ บันทึกภาพนิ่งด้วยกล้องดิจิทัล บันทึกภาพเคลื่อนไหวด้วยกล้องวิดีโอระบบดิจิทัล

3. การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำประเด็นใดที่ไม่แน่ใจตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีใช้คำถามซ้ำ ๆ จากผู้รู้ นักวิชาการ นักดนตรี แล้วนำข้อมูลมา

วิเคราะห์ตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎี นำข้อมูลมาทำการคัดเลือกและจัด
ตกแต่งภาพจากคอมพิวเตอร์ และนำเสนอสอดคล้องกันในเนื้อหา

4. การนำเสนอผลการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านต่าง ๆ
ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และประเด็นของการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. การประสมวงดนตรีม้งคละของจังหวัดสุโขทัย

วงม้งคละได้รับแบบอย่างมาจากศรีลังกา โดยปรากฏในหลักศิลาจารึก
สุโขทัยหลักที่ 1 และ 2 ได้บ่งบอกอย่างชัดเจนว่า สุโขทัยมีความสัมพันธ์กับบ้านเมือง
ต่าง ๆ ที่ร่วมสมัยภายนอกมากมาย เช่น เมืองนครศรีธรรมราช และคาบสมุทรมลายู
หลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การนำศาสนามาเผยแพร่ตำนานพระพุทธรูป
ของพระโพธิ์รังสีที่กล่าวว่า ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1820-1860)
มีพระภิกษุจากลังกาเดินทางเข้าสู่สยามประเทศ พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงทราบว่
เป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีพุทธลักษณะที่งดงาม จึงทรงขอให้พระเจ้า
ศรีธรรมมาโคกราช แต่งตั้งราชทูตเพื่ออัญเชิญพระราชาสาส์นไปขอประทานพระพุท
ธรูปจากเจ้ากรุงลังกา และเนื่องด้วยเมืองทั้งสองมีการติดต่อสัมพันธ์อยู่กับลังกา
อย่างใกล้ชิด จึงเป็นไปตามพระราชประสงค์ เมื่ออัญเชิญมาประดิษฐาน
ที่นครศรีธรรมราช ได้มีการจัดงานพิธีสมโภชใหญ่โตเป็นเวลา 7 วัน พระเจ้า
ศรีธรรมมาโคกราชได้ให้ช่างท้องถิ่นจำลองไว้บูชา 1 องค์ พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จไป
รับพระพุทธรูปที่นครศรีธรรมราชด้วยพระองค์เอง แล้วทำการอัญเชิญมา
ประดิษฐานไว้ ณ กรุงสุโขทัย ซึ่งครั้งนั้นได้ปรากฏว่ามีวงดนตรีม้งคละเป็นวงดนตรี
ที่นำขบวนพระพุทธรูปมาด้วย วงม้งคละนั้นได้ปรากฏในจดหมายเหตุระยะทางไป
พิษณุโลก ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้
พระนิพนธ์ไว้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) พบว่า มีการประสมวง
ดนตรีประเภทนี้อยู่ก่อนแล้วโดยมีลักษณะที่เปรียบได้กับเบญจดุริยางค์ที่ได้รับ
แบบอย่างมาจากอินเดีย มีเครื่องดนตรีหลักจำนวน 5 ชิ้น ดังนี้

“มีกลองเล็กรูปเหมือนเถิดเทิงแต่สั้น ซึ่งหนังหน้าเดียวมีไม้ตียาวๆ
ตรงกับ “อาคต” ใบหนึ่ง คือ กลองม้งคละ มีกลองซึ่งสองหน้าเหมือน
กลองมลายู เป็นตัวผู้ใบหนึ่งตรงกับ “วิตต์” คือกลองยืน เป็นตัวเมีย
ใบหนึ่งตรงกับ “อาตตวิตต์” คือกลองหลอน มีปี่คันหนึ่งตัว

เป็นทำนองปี่จีนลั่นเป็นปี่ชวา ตรงกับ “สุลิริ” คือ ปี่มั่งคละ มีฆ้อง
แขวน 3 ใบ เสียงต่าง ๆ กันตรงกับ “ฉนิ” คือ ฆ้องโหม่ง”

1.1 เครื่องดนตรีในวงดนตรีมั่งคละจากอดีตถึงปัจจุบัน มีดังนี้

1) กลองมั่งคละ 1 ใบ	2) กลองยี่น 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ	4) ปี่ 1 เล้า
5) ฉาบยี่น 1 คู่	6) ฉาบหลอน 1 คู่
7) กรับ 1 คู่	
8) ฆ้อง 3 ใบ ได้แก่ กระแต 1 ใบ และ ฆ้องคู่ 2 ใบ	

บางวงอาจเรียกว่าโหม่งเล็กโหม่งใหญ่ โหม่งหน้าโหม่งหลัง บางวงอาจเรียกว่ากระแต หรือ
กั๋งสะดาด ปัจจุบันวงมั่งคละในจังหวัดสุโขทัยมีวิวัฒนาการเพิ่มกลองรำมะนาใช้ร่วม
บรรเลงด้วย โดยจะใช้เฉพาะงานมงคลเพื่อเพิ่มคุณภาพเสียงที่ต่ำและหนักแน่นมาก
ขึ้น และประโยชน์ของรำมะนานั้นมีไว้เพื่อผ่อนแรงของนักดนตรี

1.2 การประสมวงดนตรีมั่งคละในงานมงคล

1) กลองมั่งคละ 1 ใบ	2) กลองยี่น 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ	4) ปี่ 1 เล้า
5) ฆ้อง 3 ลูก ได้แก่ ฆ้องกระแต 1 ใบ และ ฆ้องคู่ 2 ใบ	
6) ฉาบยี่น 1 คู่	7) ฉาบหลอน 1 คู่
8) ฉิ่ง (อาจใช้สำหรับบางวง)	9) กรับ 1 คู่

1.3 การประสมวงดนตรีมั่งคละในงานอวมงคล

การประสมวงเพื่อใช้บรรเลงในงานอวมงคลนั้น จะไม่ใช้กลองมั่งคละใน
ขบวนแห่ ส่วนเครื่องดนตรีอื่นๆ สามารถใช้ได้ตามปกติ เนื่องมาจากคำแปลของชื่อ
กลองมั่งคละ แปลว่า มงคล จึงไม่สมควรนำมาบรรเลงไว้อาลัยในงานอวมงคล
ส่วนเวลาบรรเลงรับพระส่งพระอยู่ในศาลานั้นสามารถนำกลองมั่งคละมาร่วม
ในการบรรเลงได้ตามปกติ ทั้งนี้การบรรเลงจะตัดฉาบยี่น และฉาบหลอนออก โดย
มีเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้ (ทศพล แซ่เตีย, 2561: สัมภาษณ์)

1) กลองมั่งคละ 1 ใบ	2) กลองยี่น 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ	4) ปี่ 1 เล้า
5) ฆ้อง 3 ลูก ได้แก่ ฆ้องกระแต 1 ใบ และ ฆ้องคู่ 2 ใบ	
6) ฉิ่ง (อาจใช้สำหรับบางวง)	7) กรับ 1 คู่

ภาพที่ 1 การประสมวงม้งคละของจังหวัดสุโขทัย
(ที่มา : อุทาน บุญเมือง, 2561)

2. พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีม้งคละของจังหวัดสุโขทัย

วงดนตรีม้งคละถือว่าเป็นวงดนตรีที่มีความเก่าแก่อีกประเภทหนึ่งที่มีการพัฒนาต่อเนื่องมาอย่างช้า ๆ โดยแฝงไปด้วยความเชื่อต่าง ๆ ดังนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับการบรรเลงในงานอวมงคลนั้น ถือเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นใหม่ เนื่องจากปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นปีเกิดของนายถนัด ทองอินทร์ ปัจจุบันอายุ 77 ปี นับว่าเป็นนักดนตรีที่มีอายุมาก โดยเป็นทายาทสืบทอดมาจากบิดาอีกต่อหนึ่งได้กล่าวถึงวงม้งคละที่ใช้ในงานอวมงคลว่ามีการนำวงม้งคละมาบรรเลงในงานศพตั้งแต่ตนเองจำความได้ เพียงแต่การบรรเลงนั้นจะใช้บทเพลงไม้หนึ่ง และถอยหลังข้ามคลองโดยบรรเลงอย่างช้า ๆ ปีกี่จะดันทำนองโหยหวนอย่างช้า ๆ ซึ่งสอดคล้องกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้พระนิพนธ์ไว้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ร.ศ.120 (พ.ศ. 2444) ได้กล่าวถึงดนตรีม้งคละไว้ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, 2506 : 25) โดยมีข้อความดังนี้

“ครั้นมาจอดที่วัดสัคน้ำมันไต้ย่นไกลๆ จึงถามท่านสมภารว่าอะไร ท่านสมภารอธิบายคำว่าปีพาทย์ ชนิดหนึ่งเรียกว่าม้งคละ พระยาเทพาอยู่ที่นี่ด้วย ก็เลยอธิบายว่า เป็นกลองคล้ายกลองสองหน้ามีฆ้องมีปี่ **ปีพาทย์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมงคลและการอัปมงคล** หากันวันกับคืนหนึ่งเป็นเงิน 7 ตำลึง จึงขอให้พระยาเทพาเขาเรียกมาตีให้ฟัง”

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการไถนเสียงเครื่องดนตรี

มีความเชื่อว่า หากฝนว่าไถนเสียงกลองมโหรีเสียงเครื่องดนตรีในวงมโหรี หรือกำลังเล่นดนตรีในวงมโหรี เมื่อเวลาผ่านไป 1-3 วัน มักจะมีเจ้าภาพมาติดต่อให้ไปแสดงในงานต่าง ๆ (สุวัฒน์ สุวรรณโรจน์, 2561 : สัมภาษณ์) ในขณะเดียวกันนายทศพล แซ่เตีย (2561 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า หากไถนเสียงกลองดังขึ้นเองนั้น จะมีเจ้าภาพมาหางานไปบรรเลงเช่นกัน ทศพร นาคพรม (2561 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับมโหรีว่า หากไม่ค่อยมีผู้มาติดต่อหาไปทำการบรรเลง ให้ไปเคาะหรือตีที่กลองมโหรี หรือกลองสองหน้า แล้วขอกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเครื่องดนตรีที่เราไปเคาะหรือตี โดยอธิษฐานว่าขอให้ผู้มาติดต่อหางานไปบรรเลงส่วนใหญ่จะได้คำอธิษฐาน

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับครูทางดนตรี

1) พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี

สำหรับการไหว้ครูมโหรีในจังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่จะนิยมจัดให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดี ข้างขึ้น เดือน 6 ของทุกปี เดิมทีเดียวนิยมทำพิธีที่วัดเนื่องจากเครื่องดนตรีส่วนใหญ่เป็นของวัด แต่ในปัจจุบันจะจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหน้าวงหรือบ้านที่มีเครื่องดนตรีมโหรี นางบุญมา สายสร้อยเงิน (2561 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า เมื่อถึงเดือน 6 ผู้ที่มีเครื่องดนตรีไว้ที่บ้านจะต้องทำพิธีไหว้ครูจะเป็นพิธีไหว้ครูแบบเล็ก ๆ หรือ ใหญ่ก็สามารถทำได้ทั้งนั้น อย่างน้อยไม่มีอะไรเลยขอเพียงมีกล้วยแค่เพียงหวีเดียวก็สามารถทำได้ ทศพล แซ่เตีย ได้กล่าวว่า ในการไหว้ครูนั้นมีความจำเป็นที่จะจัดขึ้นในข้างขึ้นเท่านั้น หากจัดในข้างแรมนั้น มีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดอันเป็นไปกับสมาชิกในวงบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ นอกจากนั้นหากใกล้ถึงเวลาข้างขึ้นเดือน 6 นั้น จะมีครูมาเข้าฝันเตือนให้เตรียมการจัดไหว้ครู ซึ่งครูดังกล่าวนี้ได้แก่ ปู่ต๊อด ไกรบุตรนั่นเอง (ทศพล แซ่เตีย, 2561 : สัมภาษณ์)

2) พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนดนตรีมโหรี

พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนดนตรีมโหรีจะเริ่มด้วยการที่ครูผู้สอนจับมือตีกลองเพลงไม้สี่ หรือนำสายสิญจน์มาผูกไว้ที่แขนเป็นการประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้เรียนสามารถเรียนดนตรีมโหรีได้ เนื่องจากนักดนตรีมโหรีมีความเชื่อว่า ไม้สี่เป็นไม้ครู เนื่องจากเวลาฝึกหัดมโหรีจะต้องเริ่มด้วยไม้สี่ก่อนเป็นอันดับแรก (ทศพล แซ่เตีย, 2561 : สัมภาษณ์) ในขณะเดียวกันนั้น ทศพร นาคพรม

ได้กล่าวว่ามียีกหนึ่งวิธี คือ จะนำเครื่องกำนลครุ หรือพานไหว้ครู มาขอฝากตัวเป็นศิษย์กับผู้ทำพิธี หรือหัวหน้าวง หรือผู้อาวุโสที่อยู่ในวงหรือที่วงการมั่งคละให้ความเคารพนับถือ โดยอาจจะไม่ต้องจับมือตักลงก็ได้ เพียงแต่นำสายสิญจน์หรือด้ายแดง ด้วยขามมาผูกข้อมือ หญิงชาย ชายขวา ก็ถือว่าสามารถเริ่มเรียนเครื่องดนตรีมั่งคละได้ (ทศพร นาคพรม, 2561: สัมภาษณ์)

3) พิธีไหว้ครูก่อนการแสดง

จากการเก็บข้อมูลลงพื้นที่สัมภาษณ์วงดนตรีมั่งคละในจังหวัดสุโขทัยในวงต่าง ๆ นั้นจะมีหลักการและความเชื่อในพิธีไหว้ครูแตกต่างกันดังนี้

ภาพที่ 2 พิธีไหว้ครูก่อนการแสดงมั่งคละจังหวัดสุโขทัย
(ที่มา : อุทาน บุญเมือง, 2561)

นายเคียง ขำนิ และ นางบุญมา สายสร้อยจีน สิ่งที่เขาได้ไม่ได้ในการไหว้ครูนั้น ได้แก่ ไบส้มป่อย ไบมะกรูด และต่อมาได้เพิ่มไบเงิน ไบทอง เพื่อใส่ลงในขันน้ำมนต์ไปด้วย โดยนายเคียงให้ข้อสังเกตว่า ไบส้มป่อย และไบมะกรูด เป็นสมุนไพรอย่างหนึ่งที่มีสารบำรุงเส้นผมเนื่องจากหลังจากทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงเสร็จแล้วผู้ทำพิธีจะนำน้ำมนต์ประพรมที่เครื่องดนตรี และพรมไปที่นักดนตรีภายในวงส่วนใหญ่จะพรมน้ำมนต์ที่บริเวณศีรษะ ซึ่งนักดนตรีบางคนมีการผิครุ เช่น ข้ามเครื่องดนตรี เล่นบทเพลงต้องห้ามก่อนได้รับการครอบครุ หรือรับมอบตามหลักความเชื่อโบราณถือว่าทำในเรื่องผิครุ บุคคลนั้นอาจมีเหตุต่าง ๆ หรืออย่างน้อยก็แค่ผมร่วง สาเหตุดังกล่าวไบส้มป่อย และไบมะกรูดจึงเป็นสิ่งที่เขาไม่ได้สำหรับการไหว้ครูก่อนการแสดง หรือทำน้ำมนต์ต่าง ๆ (เคียง ขำนิ, 2561: สัมภาษณ์ และ บุญมา สายสร้อยจีน, 2561: สัมภาษณ์)

วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์

1) เหล้า 1 ขวด	2) หมากพลู 3 คำ
3) บุหรี่ 1 ซอง	4) เงิน 19 บาท
5) ดอกไม้ 3 สี	6) รูป 9 ดอก
7) เทียนขี้ผึ้ง 1 ดอก	8) ชันน้ำมันต์ 1 ใบ
9) ใบธรรณีสาร	

โดยมีความเชื่อว่า เลข 9 มีความหมายคือ เป็นเลขแห่งความก้าวหน้า (ดำรง ศรีม่วง, 2561: สัมภาษณ์ และ ทศพล แซ่เตีย, 2561: สัมภาษณ์)

วง ศิษย์ศรีมหาโพธิ์

- 1) เหล้า 1 ขวด
- 2) บุหรี่ 1 ซอง
- 3) ดอกไม้ 3 สี (อาจไม่เน้นว่าสีอะไรก็ได้แต่ขอให้มียอดดอกไม้
อยู่ในพานก้านลึกพอ)
- 4) หมากพลูอย่างละ 3 คำ (หากไม่มีอาจใช้ลูกอมแทนก็ได้
เพราะว่าอยู่ในปากเช่นเดียวกัน)
- 5) เงิน 12 บาท (บางวงอาจใช้ 24 36 39 99)
- 6) รูป 3 ดอก (อาจจะ 3 หรือ 9 ดอกก็ได้)
- 7) เทียนน้ำมันต์ 1 เล่ม
- 8) ชันน้ำมันต์ 1 ใบ
- 9) ใบธรรณีสาร 1 ก้าน (ถ้ามี)

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจเรียกว่า พานก้านลครู เครื่องก้านลครู หรือคํ่าว่าก้านลอาจเรียกว่าค่านลก็ได้ (ทศพร นาครพรร, 2561: สัมภาษณ์)

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับโอกาสในการแสดงม้งคละจังหวัดสุโขทัย

ม้งคละของจังหวัดสุโขทัยสามารถเล่นได้ทุกงาน เช่น งานบวช งานแต่งงาน กลืนผ้าป่า สงกรานต์ และลอยกระทง แต่ในปัจจุบันในจังหวัดสุโขทัยมีการนำกลองยาวมาใช้ในการม้งคละต่าง ๆ ด้านจำนวนและปริมาณเสียงของเครื่องดนตรีทำให้งานม้งคละลดบทบาทในงานม้งคละลงไป แต่จะพบวงม้งคละในงานศพเป็นส่วนใหญ่จนชาวบ้านในจังหวัดสุโขทัยบางส่วนมองว่า วงม้งคละใช้ในงานอวมงคลเท่านั้น (เคียง ชานี, 2561 : สัมภาษณ์) จากการบอกกล่าวของนายดำรง ศรีม่วง กล่าวว่า

วงม้งคละใช้ได้กับทุกงานและปัจจุบันนิยมใช้บรรเลงในงานศพส่วนใหญ่ซึ่งได้รับความนิยมมากกว่าแตรวงด้วยซ้ำไป แนวปฏิบัติก็คือเวลาแห่จะไม่ใช้กลองม้งคละซึ่งชื่อของกลองม้งคละอาจไปขัดกับคำวามงคล (ดำรง ศรีม่วง, 2561: สัมภาษณ์)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การประสมวงม้งคละในจังหวัดสุโขทัย

การประสมวงม้งคละได้รับแบบอย่างมาจากศรีลังกา โดยมีลักษณะที่เปรียบได้กับเบญจดุริยางค์ที่ได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย มีเครื่องดนตรีหลักจำนวน 5 ชิ้น ดังนี้ 1) “อาคต” ใบหนึ่ง คือ กลองม้งคละ 2) “วิตต์” คือกลองยี่น 3) “อาตตวิตต์” คือกลองหลอน 4) “ลูลีร์” คือปี่ม้งคละ และ 5) “ฆนั” คือฆ้องโหม่ง

อย่างไรก็ตามการประสมวงม้งคละระยะเวลาไม่น้อยกว่า 78 ปีที่ผ่านมาหรือ พ.ศ. 2485 จัดได้ว่าได้มีการวิวัฒนาการเพิ่มเครื่องประกอบจังหวะขึ้นเพื่อให้เสียงเพลงที่บรรเลง มีความกลมกลืนเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มฉาบยี่น ฉาบหลอน มาประสมอย่างเป็นแบบแผนในปัจจุบัน ส่วนฉิ่ง กรับ และกลองรำมะนา ถือเป็นเครื่องดนตรีประกอบซึ่งอาจจะไม่มีก็ได้ ปัจจุบันมีการเพิ่มเติมในส่วนของกลองเพิ่มขึ้นให้มีจำนวนมากขึ้นด้วย เช่น กลองยี่น กลองหลอน แต่ไม่นิยมเพิ่มกลองม้งคละ คงใช้ใบเดียวเหมือนเดิมอาจเนื่องด้วยปริมาณของเสียงที่ดังมากอยู่แล้วก็เป็นได้ ซึ่งมีความสอดคล้องทฤษฎีของ มอร์แกน (Morgan, 2010) ที่ได้เสนอทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงคลาสสิกไว้ว่า การพัฒนาเทคโนโลยีมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย ซึ่งวงม้งคละก็ได้มีวิวัฒนาการเพิ่มเครื่องดนตรีจากเดิมที่มีเพียง 5 ชิ้น เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อการคงอยู่ในวิถีชีวิต และสังคมต่อไป

2. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดสุโขทัย

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการได้ยินเสียงเครื่องดนตรี

วงม้งคละในจังหวัดสุโขทัยมีการนำมาใช้บรรเลงสำหรับงานอวมงคลตั้งแต่ครั้งอดีต อย่างไรก็ตามการไม่นำวงม้งคละมาบรรเลงในงานอวมงคลอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วงม้งคละสุโขทัยต้องลดบทบาทลงจากวิถีชีวิต ความเชื่อไปด้วย เมื่องานลดน้อยลง นักดนตรีชาดรายได้จำเป็นต้องเลิกเล่น หัวหน้านางก็จะหานักดนตรีไม่ได้ จำเป็นต้องยุบวงไปในที่สุด นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีความเชื่ออื่น ๆ อีก อาทิ เช่น มักนำเครื่องดนตรีแล้วไปเก็บไว้ที่วัด หรือ ถวายวัด หากเก็บไว้จะต้องจัดให้มีการไหว้

ครูทุกปี หากได้ยินเสียงกลองดังขึ้นเอง กล่าวกันว่าจะต้องมีเจ้าภาพมาจ้างงาน วงม้งคละเป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดได้ฟัง ได้บรรเลงแล้ว จะทำให้น้ำแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลเข้ามาสู่ชีวิต เครื่องดนตรีเปรียบเสมือนตัวแทนครูที่เป็นเทพตลอดจนครูผู้ล่วงลับไป เมื่อบรรเลงเสร็จแล้ว เก็บไว้ที่ห้องสูงๆ และไม่ให้นำไ้ได้ญบ้านห้ามข้ามเครื่องดนตรี ถือว่าทำให้ผิดครูจะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น และทำให้ชีวิตตกต่ำลง มักจารตัวอักษรคาถา “นะชาลิตี” ลงบนหน้ากลองม้งคละ เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ หากตีเมื่อใดเชื่อว่าเสียงจะดังกังวานเป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เป็นต้น

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับครูทางดนตรี

1) พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี ส่วนใหญ่นิยมจัดให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดีข้างขึ้นเดือน 6 ของทุกปี โดยมักจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหน้าวง หรือบ้านที่มีเครื่องดนตรีม้งคละเก็บรักษาไว้ ปกติวงดนตรีม้งคละจะไหว้ครูในเดือน 6 ข้างขึ้นของทุกปี หากไหว้ครูเกินเดือน 6 ต้องทำการจตุรปูบอกราบอาจารย์ทุกครั้ง

2) พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนม้งคละ พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อที่จะเริ่มเรียนดนตรีนี้เรียกอีกอย่างว่าพิธีกรรมฝากตัวเป็นศิษย์ ส่วนใหญ่จะนิยมให้มาทำพิธีในงานไหว้ครูประจำปี ผู้ที่จะทำพิธีฝากตัวเป็นศิษย์นั้นจะต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ 1) เหล้า 1 ขวด 2) บุหรี่ 5 มวน 3) เงินก่านล 12 บาท 4) ดอกไม้ 5 สี 5) รูป 5 ดอก 6) หมากพลู 5 คำ 7) เทียนน้ำมันต์ 1 เล่ม 8) ขัน 1 ใบ โดยครูผู้ทำพิธีอ่านองค์การ จะเป็นผู้จับมือให้สำหรับผู้จะเริ่มเรียนดนตรีม้งคละ โดยวิธีการจับมือดีกลองยืนเพลงไม้สี่ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู 3 ครั้ง

3) พิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลงม้งคละเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ไว้ให้ เพื่อเป็นเครื่องกำนัลต่อครูบาอาจารย์ ดังต่อไปนี้ 1) เหล้า 1 ขวด 2) บุหรี่ 5 มวน 3) เงินก่านล 12 บาท 4) ดอกไม้ 5 สี 5) รูป 5 ดอก 6) หมากพลู 5 คำ 7) เทียนน้ำมันต์ 1 เล่ม 8) ขัน 1 ใบ วงม้งคละเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่สั่งสมดัดแปลงจากการสืบทอด สืบทอดโดยตรงบ้าง ด้วยการจำบ้างแล้วนำมาประยุกต์ใช้บ้าง เป็นต้น วัฒนธรรมไทยเรานั้น พิธีไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่หลอมรวมระหว่างหลักคำสอนในศาสนาพุทธ ความเชื่อในการบวงสรวงบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เป็นพิธีสำคัญในการแสดงความกตัญญูทเวทิตาแก่ผู้มีพระคุณอันมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด บิดา มารดา และคุณครูบาอาจารย์ ตลอดถึงผู้ที่มีพระคุณที่ได้อุปการะแก่ตน นอกจากการไหว้ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จากการสัมภาษณ์หัวหน้าวงม้งคละ และ

นักดนตรีมั่งคละได้ให้คำตอบที่สอดคล้องกันว่า ครูที่ไต้หวันก็คือ “ครูเพ็ชฌุลกรรณ์” ดังนั้นครูเพ็ชฌุลกรรณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวมาก็คงหมายถึง อวตารภาคหนึ่งแห่งองค์พระวิชฌุกรมมหาเทพผู้ทรงฤทธิ์ธำณภาพมาก ในฐานะเทพเจ้าแห่งช่างตีทอง และเทพเจ้าผู้สร้างเครื่องดนตรีนั่นเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (ปัญญา รุ่งเรือง, 2552: 13) ได้กล่าวว่า ดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อประสานระหว่างจิตของมนุษย์กับพลังเหนือธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่ามีอยู่ และสามารถติดต่อได้ด้วยการทำพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีนักดนตรีเป็นผู้ทำหน้าที่เร่งเร้าให้จิตของผู้ประกอบพิธีจดจ่อกับพิธีกรรมนั้น ๆ จนก่อให้เกิดสมาธิ

บรรณานุกรม

เคียง ขำนิ. (18 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

ดำรง ศรีม่วง. (23 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

บุญมา สายสร้อยเงิน. (18 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

ปัญญา รุ่งเรือง. (2552). เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องดนตรี
พิธีกรรมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 37.

กรุงเทพฯ: เท็คโพรโมชันแอนด์แอดเวอร์ไทซิง.

ทศพล แซ่เตีย. (2 เมษายน 2561). สัมภาษณ์.

ทศพร นาคพรม. (23 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

สุวัฒน์ สุวรรณโรจน์. (19 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

สันติ ศิริพันธ์. (18 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (2506).

จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการฉลองวันประสูติ
ครบ 100 ปี 28 เมษายน 2506. พระนคร : ทำพระจันทร์.

อุทาน บุญเมือง. (2561). การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเรื่องวงดนตรี
มั่งคละของสำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเพื่อ
สืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์
ปริญญาคุษภีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Morgan, L. H. (2010). *Ancient Society or Researches in the Lines of
Human Progress from Savagery through Barbarism to
Civilization*. Chicago: Charles H. Kerr & company.